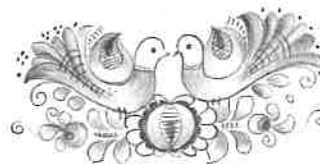

Projekt: Pověz mi, jak to tenkrát bylo...

Rozsah projektu: 121 stran včetně metodických pokynů pro učitele a pracovních listů pro děti.

Plán práce:

Témata:

Rozpočet hodin:

• Tradice a zvyky na Valašsku a v Růžďce během roku.
(studium literatury, beseda s pamětníky, zpracování tématu)	18
• Valašský kroj a lidový oděv.
(studium literatury, zajištění fotografií, zpracování tématu)	10
• Lidové písně z Valašska.
(shromáždění valašských písniček, zpracování námětů na tanečky)	12
• Básně z našeho okolí.
(beseda s rodinou pana Františka Bartoně, výběr básní)	12
• Lidová strava na Valašsku a v Růžďce.
(studium literatury, beseda s pamětníky, získání receptů)	30
• Tradice vypalovaných obrázků.
(beseda s paní Marií Hurtovou, zpracování rozhovoru, zajištění fotografií ukázek)	15
• Dřevořezba.
(beseda s panem Janem Bartoněm, zajištění fotografií)	6
• Slovníček valašského nářečí.
(studium, výběr vhodných slov používaných v projektu)	12
• Soubor povídek.
(beseda s pamětníky, četba a výběr povídek pro děti)	20
• Metodické pokyny pro učitele, pracovní listy pro děti.
(zpracování metodických pokynů pro učitele a pracovních listů pro děti s vhodnými náměty a ukázkami pro jednotlivé výchovy - hudební, pracovní, literární a vlastivědu)	55
• Přepis hotové práce.	20

Počet hodin celkem **210**

Další činnosti:

Náklady na vytištění 1 ks projektu:

(kroužková vazba, kopírování jednostranné, barevné + laminování)

1 030 Kč

Projekt zpracovala: Milena Dančáková

Příloha

Metodický pokyn a pracovní list č. 1
(výtvarná výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 2
(pracovní výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 3
(literární výchova, pracovní výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 4
(literární výchova, vlastivěda)

Metodický pokyn a pracovní list č. 5
(pracovní výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 6
(literární výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 7
(literární výchova, vlastivěda)

Metodický pokyn a pracovní list č. 8
(literární výchova, vlastivěda)

Metodický pokyn a pracovní list č. 9
(literární výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 10
(literární výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 11
(hudební výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 12
(hudební výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 13
(hudební výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 14
(hudební výchova)

Metodický pokyn a pracovní list č. 15
(pracovní výchova)

Metodický pokyn č. 16
(literární výchova)

Perokresba

Kraslice

Valašské minipexeso

Valašský kvíz

Květy z vrbového proutí

Valašská povídka

Valašský kroj

Valašská křížovka

Valašská báseň
„Nářek starého Vávry...“

Valašská báseň
„Jurova stížnost“

Valašské písničky
„Dú Valaši dú; Vyšla dívčina“

Valašská píseň a tanec
„Dyby byla Morava“

Valašská píseň a tanec
„Tá naša lavečka uzučká je“

Valašská píseň
„Nechodívaj k nám, synečku“

Valašské jídlo

Valašské básně a povídky

Metodický pokyn č. 1

Téma: Perokresba

Cíl: Seznámit se s technikou perokresby, vycházet ze stylu typického pro náš kraj, zručnost, rozvoj jemné motoriky.

Úkol: Vytvořit ornament.

Motivace: Vyzkoušet si, jak se našim předkům psalo husím brkem, když neměli jiné psací potřeby a použít přitom náměty ornamentů paní Marie Hurtové.

Pomůcky: výkresy, tvrdá nebo měkkí ocelová pera, husí brk, případně rákosové pero (seříznuté stéblo rákosu), inkoust, černá tuš nebo řídká barva (například temperová)

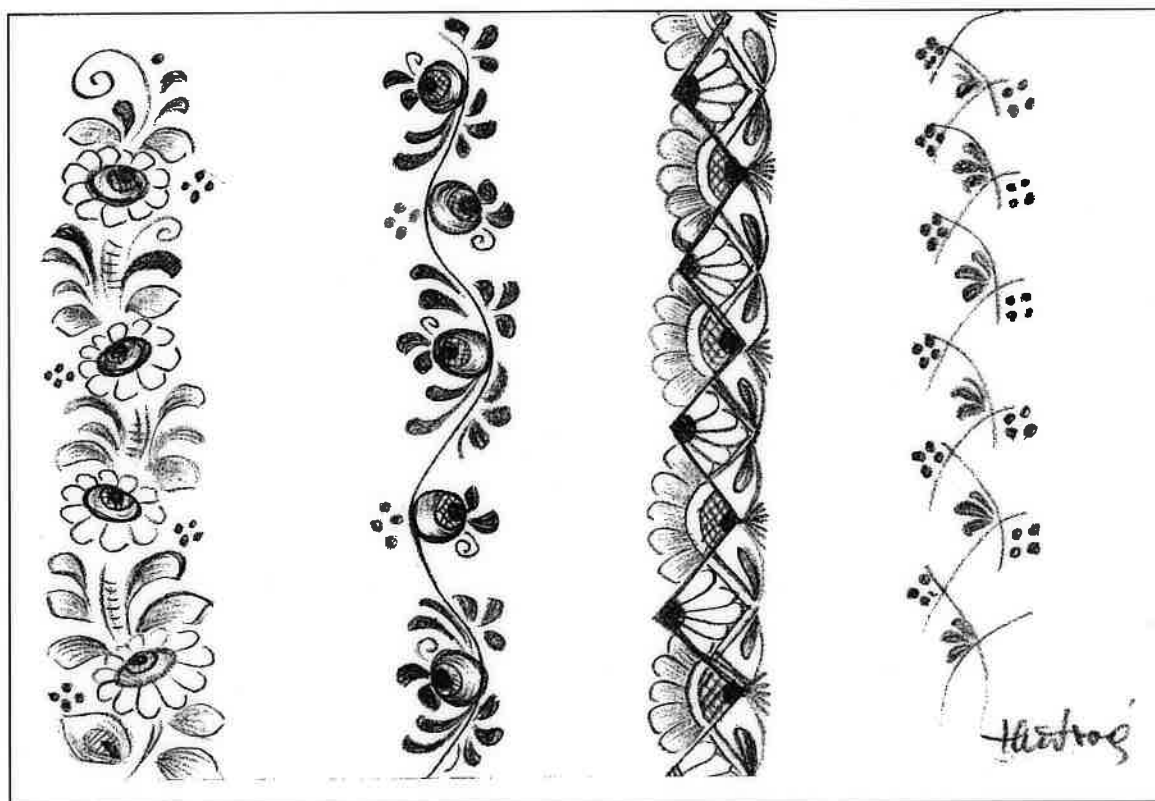
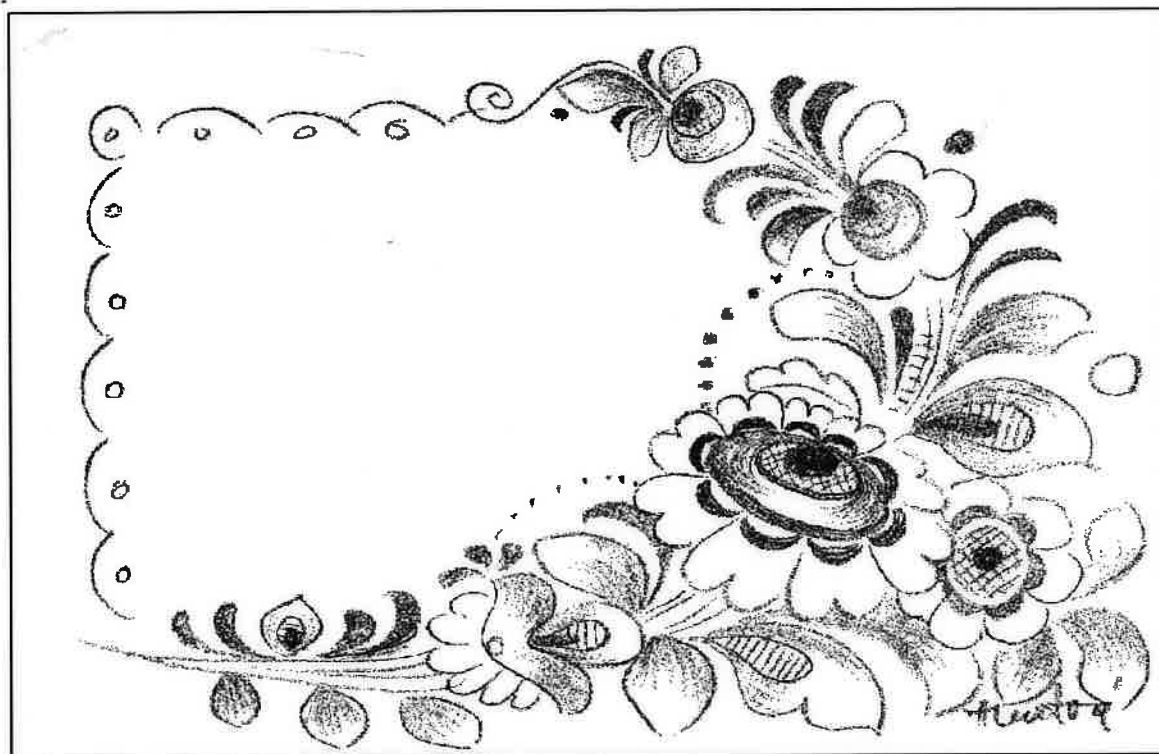
Metodický postup:

- Základními výrazovými prostředky kresby perem jsou bod a linie.
- Nejdříve kreslíme perem. Ke kresbě vybíráme tvrdá nebo měkkí ocelová pera.
- Kreslíme inkoustem, tuší, ale děti mohou zkusit i řídkými barvami (například temperovými).
- Až získají cit, zkusíme při této technice použít husí brk nebo seříznuté stéblo rákosu.
- Při kresbě je nutno počítat s tím, že každé z uvedených per zanechává jinou stopu, od tenké vlasové čáry až po silnou měkkou linii.
- Linii kreslenou perem nelze opravovat ani gumovat. Každý si musí sám vyzkoušet, jak s různými pery pracovat.
- Kromě pera lze ke kresbě využít i dřívka. Musí být seříznuté do tvaru hrotu, nad kterým je třeba udělat několik příčných zářezů. Tím se zabrání rychlému stékání tuše nebo inkoustu. Dřívko zanechává nestejně silnou, živou stopu.

Bezpečnost: Dbáme na bezpečnost při zacházení s perem a ostrým koncem husího brka, aby nedošlo k úrazu očí!

Pracovní list č. 1

Náměty paní Marie Hurtové, která je známá svým uměleckým stylem při vypalování do dřeva!

Metodický pokyn č. 2

Téma: Kraslice

Cíl: Seznámit se s voskovou technikou, zručnost, rozvoj jemné motoriky, rozvinutí barevného citění vycházející z tradičního lidového výtvarného projevu.

Úkol: Zdobit kraslice lidovým ornamentem ve voskové batice.

Motivace: Vyzkoušet si motivy a ornamenty typické pro růždeckou tvorbu.

Pomůcky: vařič, hrnec na vaření barvy, vyfouknutá vejce, běžné barvy na kraslice, tužky, do nichž jsou na konci zabodnuté špendlíky s obyčejnou i skleněnou hlavičkou, lihový kahánek nebo svíčka a podstavec na vosk, včelí vosk, špejle, kolíky na čištění kraslic

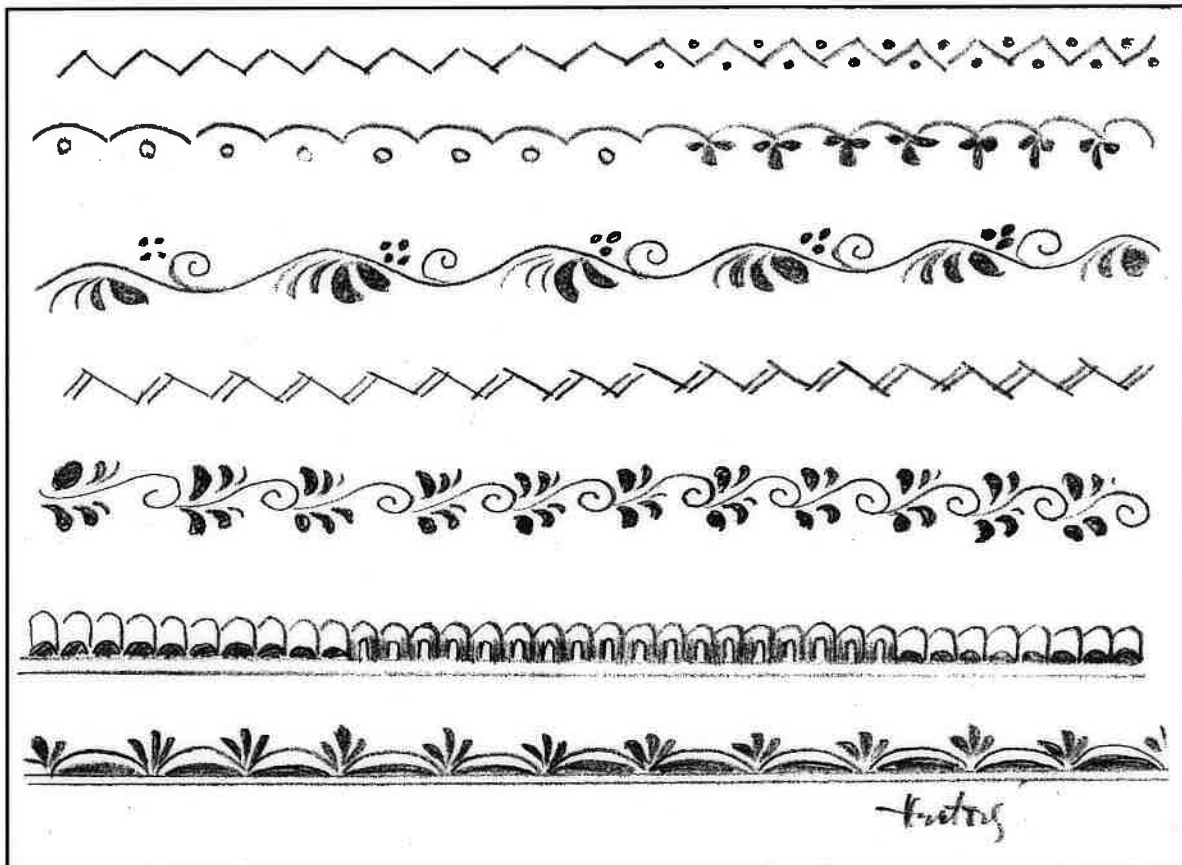
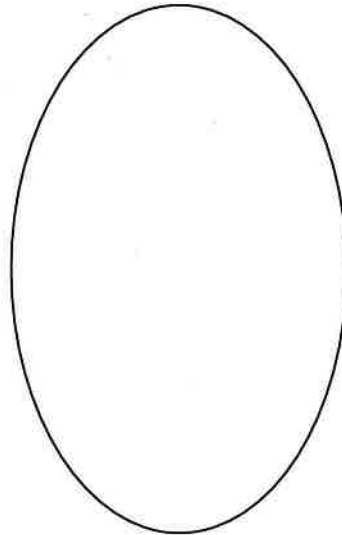
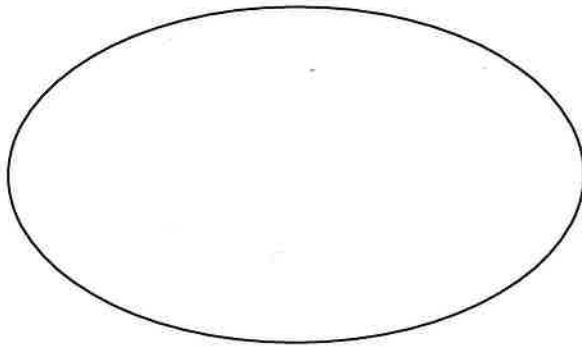
Metodický postup:

- Vyfouknuté vejce omyjeme vlažnou vodou, nikdy ne mýdlem ani saponáty, nechytala by na ně dobře barva!
- Vzory se tvoří namočením špendlíkové hlavičky (zabodnuté v tužce) do horkého vosku, nejlépe včelího s kouskem svíčky, který rozežhřejeme nad lihovým kahánkem nebo svíčkou.
- Každé namočení znamená jednu čárku – slzičku, z nichž se pak tvoří jednotlivé motivy ústící v ornament. Špendlíkem se nikdy netvoří rovná čára.
- Každá kraslice má určitou kompozici, základní dělení. Nejobvyklejší u tohoto typu je dělení horizontální a vertikální. Horizontální dělí vejce na dvě nebo tři části, horní a dolní a výzdoba je pak soustředěna na špičku vejce a středový pás. Vertikální dělí vejce na dvě poloviny, levou a pravou a dělicí motiv jde přes vejce odshora dolů, výzdoba je pak soustředěna na obou půlkách vejce.
- Pro začátek je vhodné zkusit si motivy na papír. Tím získáme potřebnou jistotu a rychlost. Vosk rychle tuhne na povrchu vejce. Po vykreslení vzoru dáme vejce do misky s barvou (uvařenou podle přiloženého receptu) a poléváme tak dlouho, až získáme žádaný odstín.
- Obarvené vejce napíchneme na špejli a dáme odkapat a oschnout. Suché vajíčko nahřejeme po částech nad kahánkem a kolíkem otíráme rozteklý vosk. Vzniká bílý vzor na tmavém podkladu. Pro zjednodušení barvíme v jedné barvě.

Bezpečnost: Dbáme na bezpečnost při zacházení s vařičem, horkou vodou a horkým voskem, aby nedošlo k úrazu!

Pracovní list č. 2

1. Zkuste si nejdříve motivy nakreslit na papír. Tím získáte potřebnou jistotu a rychlost. Vosk na povrchu vejce rychle tuhne.
2. Kreslete podle předlohy.
3. Vytvořte si svůj motiv.

Metodický pokyn č. 3

Téma: Valašské minipexeso

Cíl: Formou hry a zábavy seznámit děti s méně známými valašskými slovíčky a získat k nim kladný vztah.

Úkol: Zahrát si pexeso klasickým způsobem, zapamatovat si slovíčka, která neznáme.

Motivace: Děti při hře můžeme motivovat drobnou odměnou.

Pomůcky: pracovní list s pexesem, nůžky

Metodický postup:

- Hru hrajeme ve dvojicích.
- Pracovní list s pexesem podlepíme výkresem.
- Děti pexeso rozstříhají.
- Děti hledají dvojice valašských a spisovných slov, která k sobě patří.
- Hru můžeme hrát několika způsoby.
- Zvítězí ten, kdo najde nejvíce dvojic.
- Vítězové z jednotlivých dvojic se utkají mezi sebou.
- Vzešlé vítěze odměníme malou drobností.
- Pexeso cvičí soustředění a paměť!

točenica 1	kolotoč 1	laštovjenka 2	vlaštovička 2	zemňáky 3	brambory 3
iščerka 4	ještěrka 4	hafery 5	borůvky 5	flauta 6	flétna 6
kondrk 7	malé poličko 7	paša 8	pastva 8	grýf 9	zručnost 9
bělina 10	kopretina 10	klepetář 11	rak 11	turkyň 12	kukuřice 12
jupka 13	halenka 13	bravenišče 14	mravenišťe 14	zďávka 15	svatba 15
šrajtofla 16	peněženka 16	izbulka 17	světnička 17	stařenka 18	babička 18

Pracovní list č. 3

1. Pexeso na pracovním listu podlepte výkresem nebo tvrdým papírem.
2. Pexeso rozstříhejte.
3. Hráči hledají dvojice kartiček s valašskými a spisovnými výrazy, které k sobě patří. Zvítězí ten, kdo najde nejvíce dvojic.

točenica 1	kolotoč 1	laštovjenka 2	vlaštovička 2	zemňáky 3	brambory 3
iščerka 4	ještěrka 4	hafery 5	borůvky 5	flauta 6	flétna 6
kondrk 7	malé políčko 7	paša 8	pastva 8	grýf 9	zručnost 9
bělina 10	kopretina 10	klepetář 11	rak 11	turkyň 12	kukuřice 12
jupka 13	halenka 13	bravenišče 14	mraveniště 14	zprávka 15	svatba 15
šrajtofla 16	peněženka 16	izbulka 17	světnička 17	stařenka 18	babička 18

Metodický pokyn č. 4

Téma: Valašský kvíz

Cíl: Formou testu seznámit děti s méně známými valašskými výrazy.

Úkol: Ve stanoveném limitu vyplnit připravený kvíz.

Motivace: Vyzkoušet si test, při kterém je potřeba mít trošku znalostí a citu k valašskému nářečí.

Pomůcky: pracovní list s kvízem, psací potřeby

Metodický postup:

- Dětem se stanoví čas na vyplnění kvízu.
- U každé otázky vyberou jednu odpověď, o které se domnívají, že je správná a zakroužkují ji.
- Za každou správnou odpověď získávají 1 bod.
- Děti si test samy vyhodnotí.

Správné odpovědi:

1. nošák: a) nosič	10. cukruška: b) hrdlička
2. fuják: c) vichřice	11. píščel: b) kost holenní
3. ohrabky: a) klasy shrabané při mláčení	12. kuřatnica: c) kvočna
4. čuňka: b) morče	13. dorgyňa:
b) květina - jirina
5. ležisko: a) zaječí brloh	14. mačvar: b) močál
6. mládka: b) slepice, která dosud nesnáší vejce	15. gajdy: a) dudy
7. česák: c) nástroj na česání lnu	
8. breberuša: b) veš	
9. balúsy: a) vousy	

Vyhodnocení:

- 15 – 13 bodů: Výborně! Máš znalosti a cit k valašskému nářečí! Tvoji předkové by z tebe měli radost!
- 12 – 6 bodů: Dobře! Je však potřeba své znalosti doplnit!
- 5 – 0 bodů: Špatně! Pradědečky a prababičky bys vůbec nepotěšil! Snaž se to napravit!

Pracovní list č. 4

1. U každé otázky vyber jednu ze tří odpovědí, o které si myslíš, že je správná.
2. Správnou odpověď zakroužkuj!
3. Za každou správnou odpověď získáváš 1 bod.
4. Podle vyhodnocení na závěr zjistíš své znalosti valašského nářečí!

1. nošák:

- a) nosič
- b) věšák na nůše
- c) ranec s jídlem

2. fuják:

- a) hudební nástroj
- b) flétna
- c) vichřice

3. ohrabky:

- a) klasy shrabané při mlácení
- b) malé hrábě
- c) shrabané seno na kupkách

4. čuňka:

- a) malá louže
- b) morče
- c) zvědavá žena

5. ležisko:

- a) zaječí brloh
- b) dřevěná postel
- c) velká lež

6. mládka:

- a) mladá dívka
- b) slepice, která dosud nesnáší vejce
- c) nejmladší dcera hospodáře

7. česák:

- a) hřeben
- b) věšák na hřebeny
- c) nástroj na česání lnu

8. breberuša:

- a) upovídaná dívka
- b) veš
- c) sluněčko sedmitečné

9. balúsy:

- a) vousy
- b) balvany
- c) velké balíky slámy

10. cukruška:

- a) cukřenka
- b) hrdlička
- c) lízátko

11. písčel:

- a) zobcová flétna
- b) kost holenní
- c) příčná flétna

12. kuřatnica:

- a) velké kuře
- b) slepice
- c) kvočna

13. dorgyňa:

- a) hospodyně
- b) květina – jiřina
- c) květina – kopretina

14. mačvar:

- a) starý kocour
- b) močál
- c) lis na česnek

15. gajdy:

- a) dudy
- b) velké kalhoty
- c) staré boty

Počet bodů:

Vyhodnocení:

15 – 13 bodů: Výborně! Máš znalosti a cit k valašskému nářečí! Tvoji předkové by z tebe měli radost!

12 – 6 bodů: Dobře! Je však potřeba své znalosti doplnit!

5 – 0 bodů: Špatně! Pradědečky a prababičky bys vůbec nepotěšil! Snaž se to napravit!

Metodický pokyn č. 5

Téma: Květy z vrbového proutí

Cíl: Využít obyčejného vrbového proutí k vytvoření hezkého dárku, zručnost, rozvoj jemné motoriky.

Úkol: Vytvořit kytici rozkvetlých květů z vrbového proutí.

Motivace: Vyrobit krásnou kytičku, která nikdy neuvadne a darovat ji tomu, koho máme rádi.

Pomůcky: vyschlé vrbové proutí, ostrý kapesní nůž, vrtáček, lepidlo na dřevo

Metodický postup:

- Práce s ostrým nožem je určena pouze pro větší děti.
- Na podzim si připravíme vrbové proutí, které necháme přes zimu někde venku pod přístřeškem vyschnout.
- K výrobě jednoduchých květů využijeme především středně silné větvičky.
- S vyřezáváním postupujeme odshora dolů, děláme rovnoměrné zářezy kůry v délce asi 2,5 cm kolem větvičky. Tímto způsobem vytvoříme rozvětvený květ.
- Po třech centimetrech zářezy opakujeme po celé délce větvičky.
- Složitější kvítky se vyřezávají samostatně, k jejich výrobě je potřeba silnějších větviček nařezaných v délce 4,5 centimetrů.
- U samostatného květu provádíme zářezy obvyklým způsobem, tentokrát je opakujeme dokola několikrát za sebou, až se vytvoří bohatě rozvětvený kvítek.
- Do hotového květu zespodu navrtáme tenký otvor.
- Na vhodnou rozvětvenou větvičku květ nasadíme a přilepíme lepidlem.

Bezpečnost: dbáme na bezpečnost při zacházení s ostrým kapesním nožem, aby nedošlo k úrazu!

Pracovní list č. 5

1. Podle návodu paní učitelky a za její přítomnosti vyřezáváme květy z vrbového proutí.
2. Jako vzor nám poslouží ukázka výrobků pana Jana Bartoně z Bystřičky.

Metodický pokyn č. 6

Téma: Valašská povídka

Cíl: Inspirovat děti k psaní krátkých povídek.

Úkol: Pracovat s touto povídkou, plnit zadané úkoly.

Motivace: Psát povídky může být zajímavé a zábavné.

Pomůcky: část předtištěné povídky, psací potřeby

Metodický postup:

- Povídku zaznamenala paní Antonie Dančáková z Růžďky z vyprávění podle skutečného příběhu.
- Někdo z dětí přečte část povídky.
- Ve stanoveném čase si děti buď ústně nebo písemně připraví dokončení povídky.
- Následně předvedou své ukázky.
- Dočteme závěr povídky a posoudíme, kdo byl nejbližší skutečnosti.
- V textu vyhledáváme slova nespisovná, nářečí a nahrazujeme je slovy spisovnými.

Povídka: Jak sa Ozeť Hajtrľů učil jezdit' na motorce.

No tož to nebýval kdysi na silnicách taký varvas, že by blecha pomály ve zdravjů nepřeskákala, tajak včil. Vtedy bylo auto vzácnošů a kdo sa v něm véz, s tým bylo buď velice dobře, alebo velice zle. Abych to jaksi lepší vysvětlil, to měl buď nejaký továrník, nebo dochtor a ani to každý né. A potom nemocnica, co vozila maródy, co měli věčinů už dušu na jazyku. Sem tam škrknula nejaká tá motorka, tých též moc nebylo. Věčinů dychůňali na cestách kolaři a tož ti velikého kraválu nenadělali.

A tak vtedy si pořídil Ozeť Hajtrľů motórku. Dělal v Ostravě, grejcary měl, tož si pravil, že to bude lepší hrknůť k vlaku v pondělí ráno na motorce, než cápať 1 ½ hodiny pěšo. Jakúsi prý zánovní, ale randálu nadělala až dost' a smradu takéj. Párkrát' sa Ozeť aj na výfuku opálil, než si zvyknůl, že tam nemá dávat' nohu. Napřed' ho učil jezdit' na ní jakýsi ten Ostravják, co mu ju prodál. Ozeť byl dost' chápavý, třeba byl hodně divoký, ale brzo mu to šlo a tož sa raz rozhod, že si vyjede sám. Tak si to našťymoval, sednul a vjó. Jél, edem sa za ním dýmilo. Jél už myslím půl hodiny, dyž mu napadlo, že už je kus od dědiny aj od Mezříča a valil to furt na Hranice. „Už by sem sa měl vrátit',“ pomyslel si. Ale, na mů milů dušu si o ten živý svět nemoh spoměť, jak sa to zastavuje. Polélo ho horko: „Nemám benzínu ani peněz, jak sa dostanu zpátky? Musím zastavit' za každů cenu, ale jak? Pichnůť nohu do špic? To neide. To bych udělál kotrlec a potlůk bych sa.“ Ani trochu ubrat' rychlosti neuměl, aby sa otočil na cestě, to ešče neuměl také figle. „Tož nekde vyjedu ze silnice a otočím sa na lůce, lesti sa mě to potrefi,“ přemýšlel zůfalo a ujížďál dál. V tem uviděl před sebu mostek na rolu a tam skládala do kop seno jakási široká pajmáma, doláčka. Ozeť si to stočil na mostek a už byl na roli mezi kopama. Chtěl sa otočit', ale cosi mu to nevyšlo, vjél do jednéj kopy a vyvalil sa aj z motorků. Kola sa točily, seno létalo, kopa byla v mihu rozházaná, v něm sa popelil Ozeť, ale dyž viděl, že na něj letí rozčepýřená pajmáma z hrabjama, hópнул fryško na motórku a uhaňál ščasné zpátky dómu. Byl rád, že to tak dopadlo, lebo dycky nejsů kopy sena při cestě!

Pracovní list č. 6

1. Přečti nedokončenou povídku zapsanou paní Antonií Dančákovou podle skutečné události.
2. Zkus ji dokončit, jak podle tvého názoru dopadl její závěr.
3. Porovnejte, kdo se nejvíce přiblížil skutečnosti.
4. Vyhledejte slova nespisovná, nářečí a nahraďte je slovy spisovnými.

Povídka: Jak sa Ozeť Hajtrľů učil jezdit' na motorce.

No tož to nebýval kdysi na silnicách taký varvas, že by blecha pomály ve zdravjů nepřeskákala, tajak včil. Vtedy bylo auto vzácnošťů a kdo sa v něm véz, s tým bylo buď velice dobře, alebo velice zle. Abych to jaksi lepší vysvětlil, to měl buď nejaký továrník, nebo dochtor a ani to každý né. A potom nemocnica, co vozila maródy, co měli věčinů už dušu na jazyku. Sem tam škrknula nejaká tá motorka, tých též moc nebylo. Věčinů dychůňali na cestách kolaři a tož ti velikého kraválu nenadělali.

A tak vtedy si pořídil Ozeť Hajtrľů motórku. Dělal v Ostravě, grejcary měl, tož si pravil, že to bude lepší hrknůť k vlaku v pondělí ráno na motorce, než cápať 1 ½ hodiny pěšo. Jakůsi prý zánovní, ale randálu nadělala až dost' a smradu takéj. Párkrát' sa Ozeť aj na výfuku opálil, než si zvyknůl, že tam nemá dávat' nohu. Napřed' ho učil jezdit' na ní jakýsi ten Ostravják, co mu ju prodál. Ozeť byl dost' chápavý, třeba byl hodně divoký, ale brzo mu to šlo a tož sa raz rozhod, že si vyjede sám. Tak si to našťymoval, sednůl a vjó. Jél, edem sa za ním dýmilo. Jél už myslím půl hodiny, dyž mu napadlo, že už je kus od dědiny aj od Mezřiča a valil to furt na Hranice. „Už by sem sa měl vrátit',“ pomyslél si. Ale, na mů milů dušu si o ten živý svět nemoh spoměť, jak sa to zastavuje ...

Metodický pokyn č. 7

Téma: Valašský kroj

Cíl: Seznámit se s jednotlivými částmi tradičního lidového oděvu.

Úkol: Pojmenovat základní části valašského kroje.

Motivace: Nejen my, ale i naše stařenky se rády parádily!

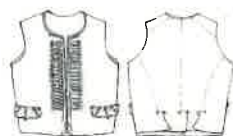
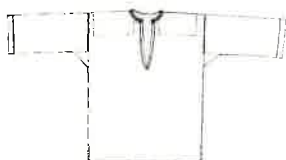
Pomůcky: pracovní list s ukázkami

Metodický postup:

- Ukázat dětem fotografie, popřípadě valašský lidový kroj.
- Podrobněji je seznámit s jednotlivými součástmi tradičního lidového oděvu (viz. str. 9 – Valašský kroj a lidový oděv).
- Uložit jim samostatnou práci – pojmenovat základní části valašského kroje.

Mužský kroj:

košile – „košula“, „košela“

vesta – „brunclek“, „bruclek“

kalhoty – „nohavice“

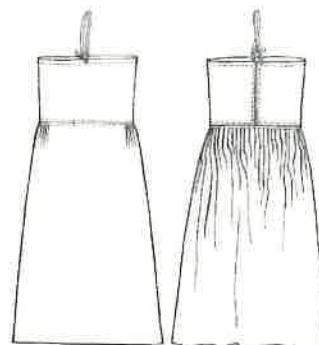

Ženský kroj:

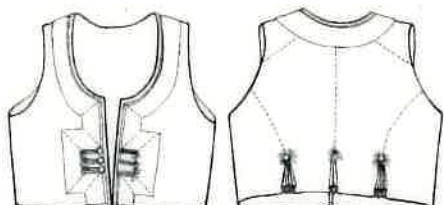
rukávce

zástěra – „fěrtoch“, „fěrtúšek“, „přednica“

„kordulka“, „frydka“, „kabátek“

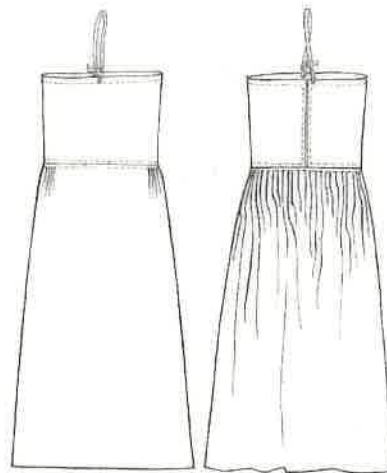
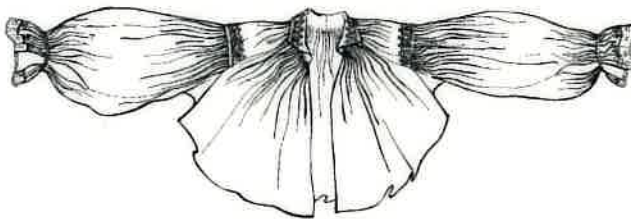
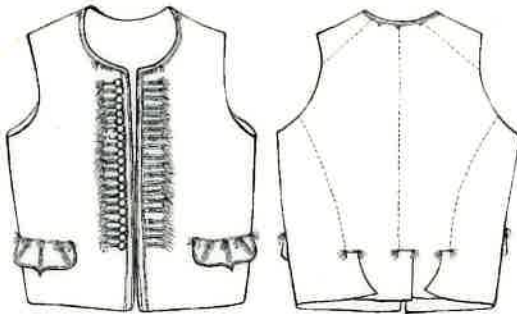
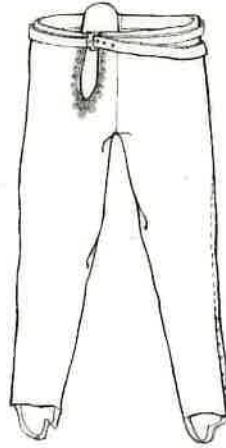
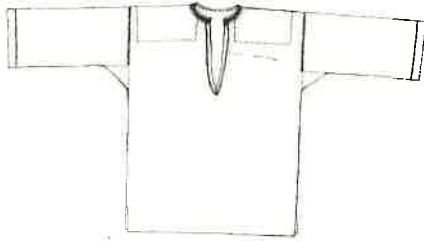

„rubáč“, „spodník“

Spodní součást ženského oděvu. Rubáče se přestaly nosit ještě před koncem 19. stol, kdy je nahradily košile a spodnice.

Pracovní list č. 7

1. Pojmenuj jednotlivé části valašského kroje.

Metodický pokyn č. 7

Téma: Valašský kroj

Cíl: seznámení se a zapamatování si jednotlivých částí tradičního lidového oděvu.

Úkol: pojmenovat základní části valašského kroje.

Motivace: nejen my, ale i naše stařenky se rády parádily.

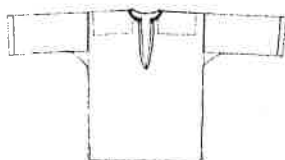
Pomůcky: pracovní list s ukázkami.

Metodický postup:

- Ukázat dětem fotografie, popřípadě valašský lidový kroj.
- Podrobněji je seznámit s jednotlivými součástmi tradičního lidového oděvu (*viz. obr. 9 - Valašský kroj a lidový oděv*).
- Uložit jim samostatnou práci – pojmenovat základní části valašského kroje.

Mužský kroj:

košile – „košula“, „košela“

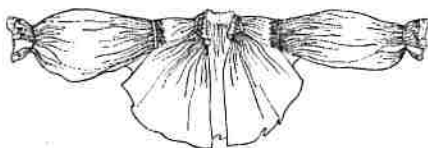
vesta – „brunclek“, „bruclek“

kalhoty – „nohavice“

Ženský kroj:

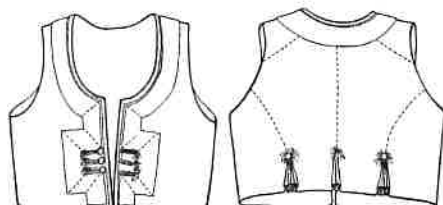
rukávce

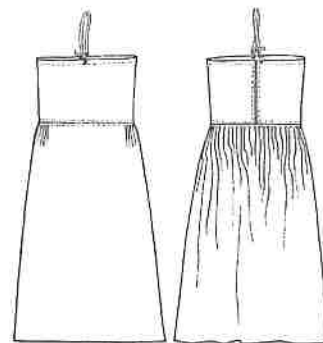
zástěra – „fětoch“, „fěrtúšek“, „přednica“

„kordulka“, „frydka“, „kabátek“

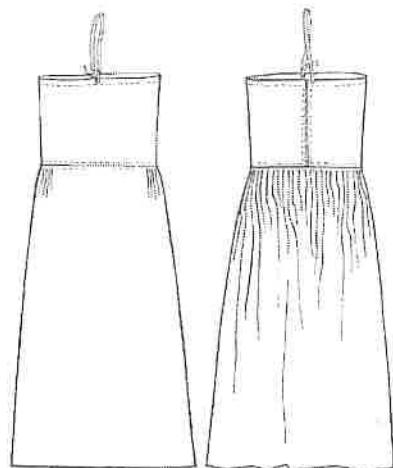
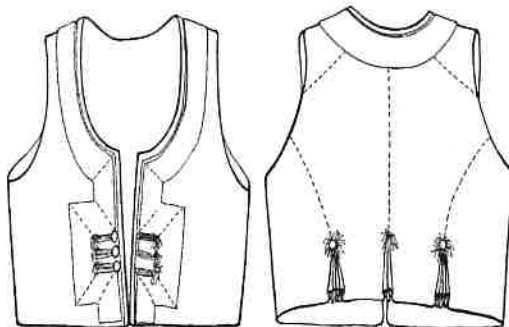
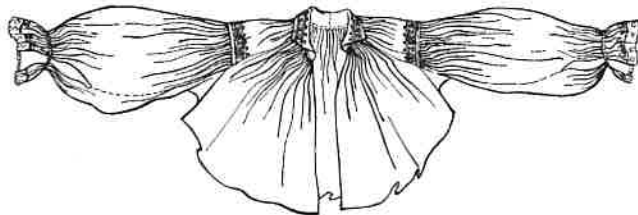
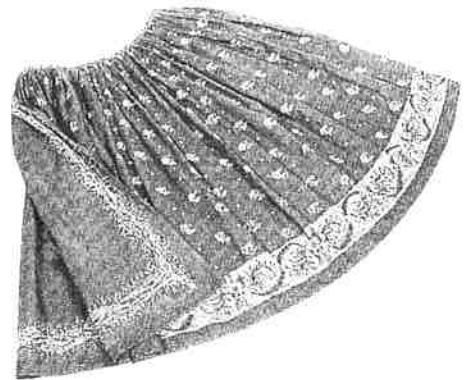
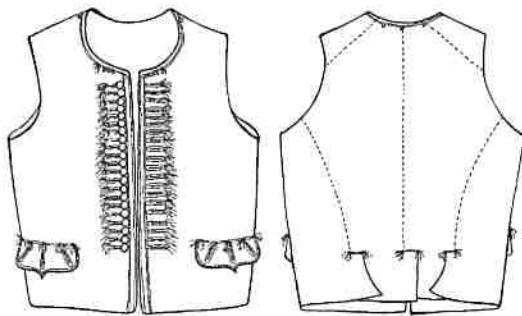
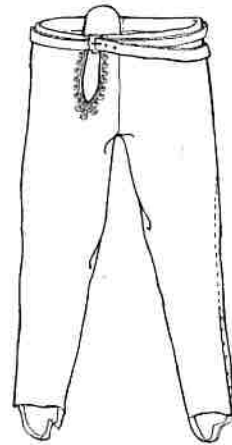
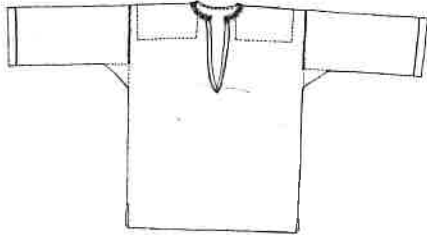
„rubáč“, „spodník“

Spodní součást ženského oděvu. Rubáče se přestaly nosit ještě před koncem 19. stol, kdy je nahradily košile a spodnice.

Pracovní list č. 7

1. Pojmenuj jednotlivé části valašského kroje.

Metodický pokyn č. 8

Téma: Valašská křížovka

Cíl: Zapamatovat si valašská slovíčka.

Úkol: Doplnit připravenou křížovku.

Motivace: Učit se hrou.

Pomůcky: pracovní list s křížovkou

Metodický postup: Doplnit křížovku slovy valašského nářečí.

1. kráva po prvním otelení
2. hospodář, správce salaše
3. chatrč pastýřská na horách pro ubytování bači a valachů
4. hospodář, sedlák
5. prase, vepř
6. máselnice
7. kukačka
8. chlapec do 12 let
9. lůj
10. stuha, mašle
11. mouka
12. zástěra široká modrotisková (součást ženského kroje)
13. vdolek „pecák“ (původně název pro nepodařený)
14. skupina chalup na kopci
15. statek, usedlost
16. děvče, které nemá ještě 14 let

1	P	R	V	O	T	E	L	K	A
2	B	A	Č	A					
3	S	A	L	A	Š				
4	G	A	Z	D	A				
5	M	A	Š	Í	K				
6	M	A	S	N	I	C	A		
7	K	U	K	U	L	E	N	K	A
8	O	G	A	R					
9	L	O	J						
10	P	E	N	T	L	A			
11	M	Ú	K	A					
12	F	Ě	R	T	O	CH			
13	F	R	G	Á	L				
14	P	A	S	E	K	Y			
15	G	R	U	N	T				
16	C	É	R	K	A				

Metodický pokyn č. 9

Téma: Valašská báseň „Nárek starého Vávry na nové časy“

Cíl: Pochopit hlavní myšlenky vyjádřené v básni (pro nás humorným způsobem), srovnat dobu minulou a dnešní, dbát na kulturu projevu.

Úkol: Naučit se báseň hezky recitovat.

Motivace: Pobavit touto básní naše rodiče a prarodiče při veřejném vystoupení.

Pomůcky: text básně

Metodický postup:

- Seznámit děti s autorem básně. (František Bartoň se narodil 25. 12. 1901 na Bystřičce „Řehořově“, kde prožil celý svůj život. Zemřel ve věku 75 let).
- Přečíst báseň (nejprve paní učitelka).
- Vysvětlit význam slov v nářečí.
- Provést rozbor básně.
- Pochopit hlavní myšlenky vyjádřené v básni.
- Porozumět lidové moudrosti v básni prověřené časem.
- Využít báseň při veřejném vystoupení (Vánoce, Den matek apod.).
- Při vystoupení zapojit do recitace více dětí.

Nářek starého Vávry na nové časy (František Bartoň)

Je to život na tem světě,
člověk by sa desi děl,
všecko také převrácené
jak živ sem to neviděl.

Dělat' sa už žádném nechce,
postavači na vše strany,
celý svět – to mně tak zdá sa,
že je málo vykáraný.

Já sem doma pásal voly,
dvacet roků sem už měl,
za poctivů prácu žádnů
sem sa nikdy nestyděl.

Dneskaj ogar vyjd' a školu
za kravama nechce jíť
a když přec ho nanutíte,
bez fajky tam nechce byť.

Alebo ty cigaretke
kůří, hubu nadůvá,
přitem myslí, čím už není,
až tak pýchů odplůvá.

Dyť to prvej nebyvalo,
čistů pravdu bych vám řek,
že nosíval fajku v hubě
edem přihlý staříček.

No jak pravím, převrácený
celý svět je naruby,
styděl bych sa taků špatu
dávat' ešče do huby.

Dnešní svět, eh, ten sa stydět'
To už ani neumí,
ve všeckém tu všade vidět'
samé mladé rozumy.

Od starého člověka už
nevšimnú si porady,
myslá dycky, že ty jejich
můdřejší sů nápady.

To je pravda, ale k zlému
nápadů je hromadu,
nad poctivů prácu věrnů
držá enem parádu.

A děvuchy, pořád' vrčím
do tych jejich pyšných hlav,
dyť to chodí hore dolu
jak nejaký pyšný páv.

Vlasy spola ostříhané,
sukňátka tak po přehyby,
nešel bych v tem bud' a robů
ani v létě zbírat' hříby.

Včera henkaj šest jich stálo
s susedovů mladů Haňů,
načůvám a všecky vědly
řeči enom o vdávaňů.

Složím ruky, svraščím čelo,
ty si myslá jaká slast'
Dyť by jedna podla druhěj
měla ešče krávy pást'.

Kdoví lesti kerá umí
háby oprat' lebo šit',
kdoví lesti kerá umí
tych zemňáčků navařit'.

Bývali prv ludé zdraví,
silní, pevní tajak duby,
každý měl aj ve svém stářů
zachovalé zdravé zuby.

Dneska skoro každý člověk
je jakýsi nezdravý,
zub uhlédneš sem tam negde,
aj ten ešče d'ůravý.

A jak luďom šmakovalo,
třeba zelé k snídani,
ale dnes – deň, enem kafě
a jakési – zmýšlaní.

Tak to prvej bývávalo:
v zdravém těle zdravý duch
a dnes přitem vymýšlaňů
nedivu, že bolí břuch.

A jak dobré měli oči
ludé prvěj před nama,
dneska ešče mladý člověk
chodí – věřte, z brýlama.

A ten statek prvěj býval
jaksi věcej k užitku,
včil sa darmo nachováte
jalového dobytku.

Dnes hovado do povala,
nosiš temu pořád' žhrať,
ale ani kapky mléka
ti to potem nechce dať.

Teho ptačtva bývávalo,
také hejna ve březů,
dnes uhlédneš sem – tam ptáčka
jak sa krčí pod mezů.

A ty vrany dělávaly
také křiky nad nama,
ale dneska na smrekovi
kývů edem hlavama.

Zaletěly dobré časy,
zaletěly dolu vodů
a ty nové, včilší časy
přinesly nám novů módu.

Ale, rači nechám toho,
co mám z toho ze všeho,
svět nehodí sa pro mňa,
alebo já pro něho.

Pracovní list č. 9

1. Naučte se báseň recitovat.

Nářek starého Vávry na nové časy (František Bartoň)

Je to život na tem světě,
člověk by sa desi děl,
všecko také převrácené
jak živ sem to neviděl.

Dělat' sa už žádném nechce,
postavači na vše strany,
celý svět – to mně tak zdá sa,
že je málo vykáraný.

Já sem doma pásal voly,
dvacet roků sem už měl,
za poctivů práci žádnů
sem sa nikdy nestyděl.

Dneskaj ogar vyjďa školu
za kravama nechce jít'
a když přec ho nanutíte,
bez fajky tam nechce být'.

Alebo ty cigaretle
kůří, hubu nadůvá,
přitem myslí, čím už není,
až tak pýchů odpřívá.

Dyť to prvej nebývalo,
čistů pravdu bych vám řek,
že nosíval fajku v hubě
edem přihlý staříček.

No jak pravím, převrácený
celý svět je naruby,
styděl bych sa taků špatu
dávat' ešče do huby.

Dnešní svět, eh, ten sa stydět'
To už ani neumí,
ve všeckém tu všade vidět'
samé mladé rozumy.

Od starého člověka už
nevšimnú si porady,
myslá dycky, že ty jejich
můdřejší sů nápady.

To je pravda, ale k zlému
nápadů je hromadu,
nad poctivů práci věrnů
držá enem prádu.

A děvuchy, pořád' vrčím
do tych jejich pyšných hlav,
dyť to chodí hore dolu
jak nejaký pyšný páv.

Vlasy spola ostřihané,
sukňátka tak po přehyby,
neše! bych v tem buďa robů
ani v létě zbírat' hříby.

Včera henkaj šest jich stálo
s susedovů mladů Haňů,
načůvám a všecky vědly
řeči enom o vdávanů.

Složím ruky, svařčím čelo,
ty si myslá jaká slasť?
Dyť by jedna podla druhěj
měla ešče krávy pást'.

Kdoví lesti kerá umí
háby oprat' lebo šit',
kdoví lesti kerá umí
tych zemňáčků navatit'.

Bývali prv ludé zdraví,
silní, pevní tajak duby,
každý měl aj ve svém stáťů
zachovalé zdravé zuby.

Dneska skoro každý člověk
je jakýsi nezdravý,
zub uhlédneš sem tam negde,
aj ten ešče d'ůravý.

A jak luďom šmakovalo,
třeba zelé k snídani,
ale dnes – deň, enem kafé
a jakési – zmyšlani.

Tak to prvej bývávalo:
v zdravém těle zdravý duch
a dnes přitem vymýšlaňů
nedivu, že bolí břuch.

A jak dobré měli oči
ludé prvej před nama,
dneska ešče mladý člověk
chodí – věřte, z brýlama.

A ten statek prvej býval
jaksi věcej k užitku,
včil sa darmo nachováte
jalového dobytku.

Dnes hovado do povala,
nosiš temu pořád' žhrať,
ale ani kapky mléka
ti to potem nechce dat'.

Teho ptactva bývávalo,
také hejna ve březů,
dnes uhlédneš sem – tam ptáčka
jak sa krčí pod mezů.

A ty vrany dělávaly
také křiky nad nama,
ale dneska na smrekovi
kývů edem hlavama.

Zaletěly dobré časy,
zaletěly dolu vodů
a ty nové, včilší časy
přinesly nám novů módu.

Ale, rači nechám teho,
co mám z teho ze všeho,
svět nehodí sa pro mňa,
alebo já pro něho.

Metodický pokyn č.10

Téma: Valašská báseň: Jurova „stížnost“

Cíl: Získat cit pro vytvoření rýmu v básni.

Úkol: Doplnit v básni vynechaná slova za použití nápovědy tak, aby verše tvořily rým.

Motivace: Zkusit vytvořit vlastní báseň.

Pomůcky: text básně, nápověda pod textem

Metodický postup:

- Autorem básně je pan František Bartoň z Bystřičky „Řehořova“.
- Předložit dětem připravený text básně s vynechanými slovy.
- Úkolem dětí je vytvářet rýmy v básni doplňováním vhodných slov.
- Většina slov v nápovědě má původ ve valašském nářečí a jejich význam je uveden v závorce.
- Vybraná slova jsou v přeházeném pořadí.
- Vysvětlit význam dalších neznámých valašských slov.

Jurova stížnost'

Je to život na tom světě,
stěžoval si Jura Vrlů
včera večer tetce Bárce
na besedě u Kotrlů.

Tetka Bárka přikyvuje:
Ja, ja, Juro, je to tak,
pominuly dobré časy,
odletěly jak ten pták.

Jura dalej pokračuje:
Myslívám si kolikrát',
kde na všecy platy, daně
budem enom, tetko, brat'?

Uchová-ji člověk krávu,
šak to dobře víte též –
jaků pletku na jarmaku
potem za ňu dostaneš.

Lesti člověk chová prasa,
no věřte, zas taková,
negdy aji na to hřeším,
já su, tetko, od slova.

Pravda, pravda, tetka na to,
trochu hlavů pohodí,
moc sa člověk k temu hydu
podaremký nachodí.

Než co naplat, boj zde vedem
skoro každý, kdo je živý,
musíme si mála vážit
a byť při tem trpěliví.

No ja, tetko, trpěliví,
tò mně každý praví tak,
ale když já nemám negdy
ani groša na tabák.

Je včil u nás o peníze
bída, věřte, veliká.
Myslel sem, že neco zbude,
jak prodáme mašíka.

Ale než sa poplatilo,
co sa v městě svěřilo,
peníze sa rozcvrňkaly,
ešče cosi chybilo.

Přišel si proň řezník včera,
měli sme ho od jara
a vážilo pětatřicet,
to vám byla nezdara.

Dvakrát' chlévec rozházalo,
uteklo aj do březí,
štyré sme ho naháňali
v urbanovém sůmezí.

Kdysi aji ukúsilo
moju starů kolikrát',
no nekdy sme zapomněli,
jak je pravda, dať mu žrať.

To už všecko přestávalo,
jak šel měsíc temu pátý,
nemohli sme nic s tým spravit',
do nosa sem dal tem dráty.

Ale nic to nepomohlo,
pořád' svoju dělalo,
tak mně hlava pookříla,
jak sa to už prodalo.

Ešče nám to starost' dalo
v ten poslední u nás deň,
když si proto řezník přišel,
nechtělo to z chlévca ven.

Řezník táhnul za ušíska,
my tlačili ubozí,
na mů hříšnú to nám dalo,
než to bylo na vozi.

Tetka chvílu usmívá sa,
odpověď' má na to hned':
Ja tož, Juro, na hovádko
nesmíš nikdy zapomněť.

Nevezme si nikdy samo,
promluv o tem ze starů,
že jak sa tem nažrat' nedá,
hned' má z toho nezdaru.

Jura hubu otevírá,
nahněvalo ho to moc,
ale potem bez okolků
chyt'a klobúk: „Dobrů noc.“

Pracovní list. č. 10

1. Doplňte do básně vhodná slova tak, aby se verše rýmovaly.
2. V nápovědě jsou uvedena slova převážně ve valašském nářečí, jejichž význam je uveden v závorce.
3. Slova jsou v přeházeném pořadí.

Jurova stížnost' (František Bartoň)

Je to život na tom _____,
stěžoval si Jura Vrlů
včera večer tetce Bárce
na besedě u _____.

Tetka Bárka přikyvuje:
Ja, ja, Juro, je to tak,
pominuly dobré časy,
odletěly jak ten _____.

Jura dalej pokračuje:
Myslívám si kolikrát',
kde na všechnycky platy, daně
budem enom, tetko, _____ ?

Uchová-ji člověk krávu,
šak to dobře víte též –
jaků pletku na _____
potem za ňu _____.

Lesti člověk chová prasa,
no věřte, zas taková,
negdy aji na to hřeším,
já su, tetko, od _____.

Pravda, pravda, tetka na to,
trochu hlavů pohodí,
moc sa člověk k temu hydu
podaremky _____.

Než co naplat, boj zde vedem
skoro každý, kdo je živý,
musíme si mála vážit'
a byť při tem _____ !

No ja, tetko, trpěliví,
to mně každý praví tak,
ale když já nemám negdy
ani groša na _____.

Je včil u nás o peníze
bída, věřte, veliká.
Myslel sem, že neco zbude,
jak prodáme _____.

Ale než sa poplatilo,
co sa v městě svěřilo,
peníze sa rozcvrňkaly,
ešče cosi _____.

Přišel si proň řezník včera,
měli sme ho od jara
a vážilo pětatřicet,
to vám byla _____.

Dvakrát chlěvec rozházalo,
uteklo aj do _____,
štyré sme ho naháňali
v urbanovém sůmezí.

Kdysi aji ukúsilo
moju starů kolikrát',
no nekdy sme zapomněli,
jak je pravda, dať mu _____.

To už všecko přestávalo,
jak šel měsíc temu pátý,
nemohli sme nic s tým spravit',
do nosa sem dal tem _____.

Ale nic to nepomohlo,
pořád' svoju dělalo,
tak mně hlava pookřila,
jak sa to už _____.

Ešče nám to starost' dalo
v ten poslední u nás deň,
když si proto řezník přišel,
nechtělo to z chlěvca _____.

Řezník táhnul za ušiska,
my tlačili ubozí,
na mů hříšnú to nám dalo,
než to bylo na _____.

Tetka chvílu usmívá sa,
odpověď' má na to hned':
Ja tož, Juro, na hovádko
nesmíš nikdy _____.

Nevezme si nikdy samo,
promluv o tem ze starů,
že jak sa tem nažrat' nedá,
hned' má z toho _____.

Jura hubu otevírá,
nahněvalo ho to moc,
ale potem bez okolků
chyť'a klobúk: „Dobrů _____.

Nápověda: pták; chybilo (= chybělo, scházelo); světě; dostaneš; tabák; Kotrlů; slova; noc; vozi; brat' (= brát, vzít); jarmaku (= trhu); nachodí; trpěliví; březí (= březový háj); mašíka (= prase); nezdaru (= nezbeda, darebák); žrat' (= žrát, jíst); prodalo; dráty; zapomněť' (= zapomenout); nezdaru; ven. **Pozn.:** pletka (= málo peněz); hydu (= drůbeží, dobytku); podaremky (= zbytečně).

Metodický pokyn č. 11

Téma: Valašské písničky „Dú, Valaši, dú“ a „Vyšla dívčina“

Cíl: Objevovat s dětmi krásu ukrytou v lidových písních.

Úkol: Zpívat valašské písničky a vyprávět si s dětmi o nich.

Motivace: Co bychom to byli za Valachy, kdybychom neznali písničku „Dú, Valaši, dú“. Zpívejme valašské písničky, bude nám na světě veseleji!

Pomůcky: pracovní list s předtištěnými písněmi

Metodický postup:

- Povídat si s dětmi o kráse valašských písniček.
- V minulosti byl život lidí na Valašsku naplněn těžkou a namáhavou prací a člověk hledal duševní posilu, potěšení a radost. Kde ji mohl najít? Bezesporu v lidové písni.
- Lidové písně byly živou součástí všedního venkovského života.
- Dědily se z generace na generaci.
- Dětem se zpívaly ukolébavky, zpívalo se při práci na poli, na pastvě, o svátcích, na svatbách, při žních a dalších příležitostech.
- Do písni lidé vkládali své zážitky.
- Buď je skládali sami nebo si písničku začali zpívat, když ji někde slyšeli a zalíbila se jim.
- Do písni se promítaly všechny stránky života prostých lidí.
- Je úchvatné, jak lidová moudrost dokáže do písně přenášet řadu citů, jakými jsou – láska, něha, smutek, ale především radost.
- Z Růžďky a blízkého okolí máme dochované vzácné a krásné písničky, byla by velká škoda, kdyby upadly v zapomnění!
- Harmonickým nástrojem nejvhodnějším pro valašskou muziku je samozřejmě cimbál, ale postačí doprovod s kytarou nebo klavírem.

Dú Valaši, dú
kánón pro čtyři hlasy a bas

C hlas

z Valašska

J = 72

B hlas

J = 72

1. Dú Valaši, dú - ú, dú - ú, hore dědinú.
Jeden nese česnek, druhý nese pepřek,
třetí cibulu - u, třetí cibulu.

2. Dú Valaši, dú - ú, dú - ú, hore dědinú.
Jeden nese kysku, druhý čerta v míšku,
třetí cibulu - u, třetí cibulu.

Vyšla dívčina z panského mlýna

tanec „starodávný“

C hlas

z Valašska

J = 63

B hlas

J = 63

Poznámka : pro klarinetový dvojhlas oba hlasy o oktávu níže

1. Vyšla dívčina z panského mlýna,
jako z růže květ.

||: Vyšla na pole a zaplakala
na ten širý svět :||

2. Ach, cos tak smutná a neveselá,
dívčino milá ?

„Jak nemám plakat a si nařikat,
nebudu tvoja.“

3. Ty půjdeš horú, ty půjdeš horú
a já dolínú,
ty pokveteš růžú, ty pokveteš růžú
a já kalínú.

Basu možno hrát i pizzicato.

Kytara hraje akord palcem pravé ruky jen tam, kde je napsán.

Pracovní list č. 11

1. Naučte se zpívat valašské písně.

Dú Valaši, dú
kánón pro čtyři hlasy a bas z Valašska

C hlas $\text{♩} = 72$

Vyšla dívčina z panského mlýna
tanec „starodávny“ z Valašska

C hlas $\text{♩} = 63$

Basu možno hrát i pizzicato.

Kytara hraje akord palcem pravé ruky jen tam, kde je napsán.

B hlas $\text{♩} = 72$

1. Dú Valaši, dú - ú, dú - ú, hore dědinú.
Jeden nese česnek, druhý nese pepřek,
třetí cibulu - u, třetí cibulu.

2. Dú Valaši, dú - ú, dú - ú, hore dědinú.
Jeden nese kyšku, druhý čerta v mišku,
třetí cibulu - u, třetí cibulu.

B hlas $\text{♩} = 63$

Poznámka: pro klarinetový dvojhlas cba hlasy o oktávu níže

1. Vyšla dívčina z panského mlýna,
jako z růže květ.
||: Vyšla na pole a zaplakala
na ten širý svět: ||

2. Ach, cos tak smutná a neveselá,
dívčino milá?
„Jak nemám plakat a si nařkat,
nebudu tvoja.“

3. Ty půjdeš horů, ty půjdeš horů
a já dolinú,
ty pokveteš růžů, ty pokveteš růžů
a já kalinú.

Metodický pokyn č. 12

Téma: Valašská píseň „Dyby byla Morava“

Cíl: Společná zábava, hra, radost z tance a z pohybu.

Úkol: Naučit děti píseň a taneček.

Motivace: Zazpívejme si a zatancujme pro radost.

Pomůcky: pracovní list s předtištěnou písní

Metodický postup:

- Naučit děti zpívat píseň.

Dyby byla Morava
C hlas
J = 112
od Vseliny

1.
2.
1.
2.

V mezihře mezi 2. a 3. slokou basa hraje smykem: „duvaj“

Rytmus kytarového doprovodu v mezihře:

B hlas
J = 112

1.
2.
1.
2.

1. Dyby byla Morava jako je Vídeň,
dala bych ti huběnek na celý týden.
2. Dyby byla Morava jako je Slezsko,
dala bych ti huběnkou, až by to plesklo.
3. Dyby byla Morava jako sú Čechy,
dala bych ti huběnek ze štyry měchy.
4. Dyby byla Morava jako sú Uhry,
dala bych ti huběnek na štyry truhly.

- Stručný popis tanečku:
- Děti přicházejí se zpěvem ze dvou stran chůzí přes špičky, jdou za sebou a drží se za ruce.
- Vytvoří kruh a stále se drží za ruce.
- Udělají jednokročku (vpravo, vlevo).
- Při opakovaném refrénu vytvoří dvojice a nastává párové točení tím, že vykročí vnitřní nohou do podřepu, vnější noha půjde narovnaná.

Pracovní list č. 12

1. Naučte se zpívat valašskou píseň od Vsetína.
2. K písni se naučte tanec.

Dyby byla Morava

C hlas

od Vsetína

$\text{♩} = 112$

V mezihře mezi 2. a 3. slokou basa hraje smykem „duvaj“

Rytmus kytarového doprovodu v mezihře :

B hlas

$\text{♩} = 112$

1. Dyby byla Morava jako je Vídeň,
dala bych ti huběnek na celý lýdeň.
||: Ale že je Morava malučká, ošídila cérečka synečka :||
2. Dyby byla Morava jako je Slezsko,
dala bych ti huběnkú, až by to plesklo.
3. Dyby byla Morava jako sú Čechy,
dala bych ti huběnek ze štyry měchy.
4. Dyby byla Morava jako sú Uhry,
dala bych ti huběnek na štyry truhly.

MUSIC PUBLISHING

Metodický pokyn č. 13

Téma: Valašská píseň „Tá naša lavečka uzučka je“

Cíl: Přizpůsobit se v pohybu ostatním, společná hra.

Úkol: Naučit děti zpívat píseň, zapojení do kolektivu.

Motivace: Tuto písničku rádi zpívali na Mikulůvce, zkuste to také.

Pomůcky: pracovní list s předtištěnou písní

Metodický postup:

- Naučit děti zpívat píseň.

161. Tá naša lavečka uzučka je.

Mírně $\text{♩} = 74$. Zp. Hanča Novosádova, 80 l., z Mikulůvky. V. s.

1. Tá na - ša ľa - ve - čka u - zu - čká je,
tá na - ša ľa - ve - čka u - zu - čká je,
zho - di - ľa sy - ne - čka do Du - na - je,
zho - di - ľa sy - ne - čka do Du - na - je.

2. [: Né tak do Dunaje, než do ledu, :]¹⁾
[: zbohem, kamarádi, už nepřídú. :]

¹⁾ z Káteřiníc: Né tak do Dunaje, jako do vody,
škoda je, synečku, tvej slobody.

- Melodii vyjádřit pohybem, vnímat rytmus.

Stručný popis tanečku:

Ze dvou stran přiběhnou 2, drobný krok, chytanou se za ruce, provedou vzájemné podtočení, rozdělí se a běží pro další 2 – podtočení – kruh – drobný krok, překřížené ruce.

Pracovní list č. 13

1. Naučte se zpívat píseň „Tá naša lavecka uzučka je“.
2. Podle pokynu paní učitelky se naučíte taneček.

161. Tá naša lavecka uzučka je.

Mírně ♩ = 74. Zp. Hanča Novosádova, 80 l., z Mikulůvky. V. z.

The musical score is written on four staves in G major (one sharp) and 3/4 time. The first staff begins with a piano (*p*) dynamic. The lyrics are: 1. Tá na - ša ľa - ve - čka u - zu - čká je, tá na - ša ľa - ve - čka u - zu - čká je, zho - dí - ľa sy - ne - čka do Du - na - je, zho - dí - ľa sy - ne - čka do Du - na - je. The second and fourth staves begin with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. There are slurs over the second and third staves, and a piano (*p*) dynamic marking above the third staff.

2. [: Né tak do Dunaje, než do ledu, :]¹⁾
[: zbohem, kamarádi, už nepřidu. :]

¹⁾ z *Kateřiníc*: Né tak do Dunaje, jako do vody,
škoda je, synečku, tvej slobody.

Metodický pokyn č. 14

Téma: Valašská píseň „Nechodívaj k nám, synečku“

Cíl: Seznámit děti s písní, při které se tancoval starodávný tanec.

Úkol: Naučit děti zpívat píseň.

Motivace: Zamyslet se nad opravdovostí vztahu mladých lidí.

Pomůcky: pracovní list s předtištěnou písní

Metodický postup:

- Naučit děti zpívat píseň.
- Tanec starodávný má mnoho tanečních podob. Tančil se při různých příležitostech, nejen na taneční zábavě. Velmi často se používal k obřadním účelům (svatba, výroční slavnost, apod).

Nechodívaj k nám, synečku
tanec starodávný

C hlas ze Štípy

$\text{♩} = 56$

Rytmus kytarového doprovodu

B hlas

$\text{♩} = 56$

2. hlas
1. hlas

Poznámka : v případě samostatného B - dvojhlasu hrát druhý hlas o oktávu níže

Nechodívaj k nám, synečku, dvorem,
pošapeš mně marjánek kolem,
najpěknější kvíteček utrhneš,
přeca si mňa nevezmeš.

2. Po čem si to, má milá, poznala,
že ta moja láska néni stálá ?
Poznala sem po jedněm slovečku,
žeš falešný, synečku.

3. Ešče jednúc Pána Boha žádám,
aby přišel starodávný galán,
aby mně to slunečko svítilo,
co mňa těšívávalo.

Pracovní list č. 14

1. Naučte se zpívat valašskou píseň.

Nechodívaj k nám, synečku

tanec starodávný

ze Štípy

C hlas

$\text{♩} = 56$

Rytmus kytarového doprovodu

B hlas

$\text{♩} = 56$

Poznámka : v případě samostatného B - dvojhlasu hrát druhý hlas o oktávu níže

Nechodívaj k nám, synečku, dvorem,
pošapeš mně marijánek kolem,
najpěknější kvíteček utrhneš,
přeca si mňa nevezmeš.

2. Po čem si to, má milá, poznala,
že ta moja láska není stálá ?
Poznala sem po jednom slovečku,
žeš falešný, synečku.

3. Ešče jednúc Pána Boha žádám,
aby přišel starodávný galán,
aby mně to slunečko svítilo,
co mňa těšívávalo.

Metodický pokyn č. 15

Téma: Valašské jídlo

Cíl: Seznámit se s typickými valašskými jídly.

Úkol: Připravit valašský pokrm ve škole nebo doma podle valašské receptury.

Motivace: Vyzkoušet si, jak chutnaly jednoduché a zdravé pokrmy našich předků. Na základě získaných zkušeností vytvořit nové recepty.

Pomůcky: receptář vybraných valašských jídel

Metodický postup:

- Povídat si s dětmi o lidové stravě na Valašsku (význam obilnin, okopanin, brambor, chov dobytka, chov prasat, apod. – viz str. 41 – Lidová strava na Valašsku).
- Skromnost valašského jídelníčku vycházela z daných možností, které měly hospodyňky v tehdejší době.
- V receptech není možné vyjádřit přesné váhové a objemové poměry při přípravě pokrmů, protože se v lidovém prostředí ani nepoužívaly. Tyto poměry určovala až praxe a individuální chuť.
- Za domácí úkol si mohou děti připravit některý z předložených receptů a pokusit si je obohatit dle vlastní fantazie a chuti.

Receptář valašských jídel

„Kontrabáš“

Uvaříme oloupané brambory a zvlášť pohanku ve vodě. Uvařené brambory rozmícháme s pohančenou kaší, přidáme sůl, usmaženou cibuli, česnek a drobně pokrájenou klobásu nebo uzené maso. Vše dobře promícháme, vysypeme na vymaštěný pekáček a upečeme v troubě do růžova.

„Pohančené karbenátky“

Pohanku zalijeme vodou, osolíme a uvaříme do měkka. Potom ji umeleme na masovém mlýnku, aby dobře držela pohromadě. Přidáme vajíčko, třený česnek, drobně pokrájenou cibuli, sůl, majoránku a kousek mletého uzeného masa. Ze směsi tvoříme malé karbenátky, obalíme v mouce a usmažíme do zlatova.

„Osúchy“

Uvaříme očištěné brambory a nastrouháme je. Přidáme vajíčko, polohrubou mouku a sůl. Z vypracovaného těsta děláme placky a pečeme je v troubě nebo peci. K osúchům se připíjí mléko nebo smetana.

„Podlesníky“

Syrové brambory očistíme a nastrouháme. Potom scedíme škrobovou vodu. Přidáme celé vejce, trochu hladké mouky, mléka a soli. Řídké těsto tence mažeme na zelné listy a pečeme v rozpálené peci nebo dobře vyhřáté troubě. Při pečení podlesníky neobracíme! Hned po vytažení z pece nebo trouby musíme sloupnout zelný list. Na podlesníku zůstane vyznačena struktura listu a těsto dostane mírně nasládlou chuť a vůni. Podlesníky po obou stranách mastíme máslem nebo sádlem. Připíjíme mléko, smetanu nebo bílou kávu.

„Pagáče“

Z hladké mouky, vody a soli vypracujeme těsto. Tvoříme malé placičky, které opékáme na horké plotně nebo v peci. K pagáčkům můžeme připíjet mléko nebo je podáváme k zasmaženým a luštěninovým polévkám místo chleba.

„Zátěrky v mléku“

Z hrubé nebo polohrubé mouky a vody uděláme lehoučké drobký (mouka musí být vodou jen pokropená) a zavaříme je do mléka, které jsme zjemnili cukrem. Na talíři zátěrky osladíme medem nebo je sypeme cukrem a skořicí.

„Netyja“

Oloupané brambory uvaříme do měkka a vodu necedíme. Brambory dobře rozmačkáme, přidáme mouku (do horkého, aby se spařila), zamícháme a lžící vykrajujeme těsto na talíř, sypeme mákem cukrem a omastíme rozpuštěným máslem. Netyju můžeme také připravit slanou – polejeme ji rozpuštěnou slaninou, nebo ji dáme do vymaštěného pekáčku a zapečeme.

Pracovní list č. 15

1. Zkuste si doma nebo ve škole připravit typické valašské jídlo.

Receptář valašských jídel

„Kontrabáš“

Uvaříme oloupané brambory a zvláště pohanku ve vodě. Uvařené brambory rozmícháme s pohančenou kaší, přidáme sůl, usmaženou cibuli, česnek a drobně pokrájenou klobásu nebo uzené maso. Vše dobře promícháme, vysypeme na vymaštěný pekáček a upečeme v troubě do růžova.

„Pohančené karbenátky“

Pohanku zalijeme vodou, osolíme a uvaříme do měkka. Potom ji umeleme na masovém mlýnku, aby dobře držela pohromadě. Přidáme vajíčko, třený česnek, drobně pokrájenou cibuli, sůl, majoránku a kousek mletého uzeného masa. Ze směsi tvoříme malé karbenátky, obalíme v mouce a usmažíme do zlatova.

„Osúchy“

Uvaříme očištěné brambory a nastrouháme je. Přidáme vajíčko, polohrubou mouku a sůl. Z vypracovaného těsta děláme placky a pečeme je v troubě nebo peci. K osúchům se připíjí mléko nebo smetana.

„Podlesníky“

Syrové brambory očistíme a nastrouháme. Potom scedíme škrobovou vodu. Přidáme celé vejce, trochu hladké mouky, mléka a soli. Řídké těsto tence mažeme na zelné listy a pečeme v rozpálené peci nebo dobře vyhřáté troubě. Při pečení podlesníky neobracíme! Hned po vytažení z pece nebo trouby musíme sloupnout zelný list. Na podlesníku zůstane vyznačena struktura listu a těsto dostane mírně nasládlou chuť a vůni. Podlesníky po obou stranách mastíme máslem nebo sádlem. Připíjíme mléko, smetanu nebo bílou kávu.

„Pagáče“

Z hladké mouky, vody a soli vypracujeme těsto. Tvoříme malé placičky, které opékáme na horké plotně nebo v peci. K pagáčkům můžeme připíjet mléko nebo je podáváme k zasmaženým a luštěninovým polévkám místo chleba.

„Zátěrky v mléku“

Z hrubé nebo polohrubé mouky a vody uděláme lehoučké drobký (mouka musí být vodou jen pokropená) a zavaříme je do mléka, které jsme zjemnili cukrem. Na talíři zátěrky osladíme medem nebo je sypeme cukrem a skořicí.

„Netyja“

Oloupané brambory uvaříme do měkka a vodu necedíme. Brambory dobře rozmačkáme, přidáme mouku (do horkého, aby se spařila), zamícháme a lžící vykrajujeme těsto na talíř, sypeme mákem cukrem a omastíme rozpuštěným máslem. Netyju můžeme také připravit slanou – polejeme ji rozpuštěnou slaninou, nebo ji dáme do vymaštěného pekáčku a zapečeme.

Metodický pokyn č. 16

Téma: Valašské básně a povídky

Cíl: Seznámit děti s valašskými básněmi a povídkami, jejichž autoři jsou z Růžďky a z Bystřičky.

Úkol: Předčítat dětem valašské povídky a recitovat valašské básně.

Motivace: Chcete se nechat poučit i zasmát? Pak čtěte básně a povídky našich nadaných rodáků.

Pomůcky: Povídky a básně jsou součástí tohoto projektu, lze je vyhledat podle uvedených stran v příloženém seznamu.

Metodický postup:

- Seznámit děti s autorem básní.
Pan **František Bartoň** se narodil 25. 12. 1901 na Bystřičce – „Řehořově“, kde také prožil celý svůj život. Lidé, kteří pana Františka Bartoně znali, o něm mluví jako o člověku vzácném, vlídném a moudrém. Svým básnickým talentem zachytil autor ve své sbírce básní každodenní život prostých lidí s jejich radostmi a starostmi. Do svých básní vložil hlubokou moudrost a pravdu, veselost, vážnost, radu i ponaučení.
Pan Bartoň zemřel ve věku 75 let.
- Seznámit děti s autorkou povídek.
Paní **Antonie Dančáková** se narodila 2. 11. 1919 v Malé Bystřici. V září r. 1941 se provdala do Růžďky za Josefa Dančáka. Vynikala pracovitostí a ve vesnici byla známá svou rozhodností, rázností i smyslem pro humor. Jejími zálibami bylo malování obrazů a sepisování povídek, které slýchávala především ve svém mládí. Snažila se co nejvěrněji zachytit vyprávění skutečných příběhů. U některých z nich je uvedena osoba vypravěče a příležitost, při které se autorka s vypravěčem setkala (například *Z vyprávění staříčka Křivánka robkám na drhlačce*). U jiných povídek nemáme zaznamenáno, kdo a při jaké příležitosti příběh vyprávěl. Některé povídky a vzpomínky dala paní Antonie k dispozici Valašskému muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm a některé vzpomínky uveřejnil v roce 1980 pan Jaroslav Štika ve své knize *Lidová strava na Valašsku*.
Paní Antonie Dančáková zemřela 18. 3. 1994.
- Při čtení povídek a básní vysvětlit neznámá slova ve valašském nářečí za použití Slovníčku valašského nářečí – viz. str. 57.

Seznam básní

Nárek starého Vávry na nové časy	[23]
Co sa přihodilo Martinovi při vození hnoja	[24]
Cmérek na jarmaku	[26]
Jak Verunka přebrala	[28]
Jak sa za starých časů léčilo	[31]
Jak ošidili doktora	[32]
Jak susedce Navrátil, za tý kury vyplatil	[33]
Co Hrabovští zažili, když Pozora zabili	[36]

Seznam povídek

Lov beze zbraně	[72]
Kozorožce	[74]
Lekaná voda	[77]
Přebarvený kozel a jiné veselé kúsky strýca Francka	[78]
Strýc Francek káři chamtivé ludi	[81]
Strýc Bortel na trhu	[83]
Poklad	[84]
Košík	[85]
Jak strýc Ovesňák pátil slivovicu	[86]